

**KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM
TANÍTÓKÉPZŐ FŐISKOLAI KAR**

PEDAGÓGIAI INTÉZET

**KARÁCSONY SÁNDOR PEDAGÓGIÁJÁTÓL A NEMZETI
TRAUMÁK PEDAGÓGIAI PSZICHOLÓGIÁJÁIG**

(szakdolgozat)

Témavezető:
DR. SZENCZI ÁRPÁD
főiskolai tanár

Készítette:
ZAJA ROLAND
pedagógus szakvizsga
Preventív és korrekatív pedagógiai pszichológia szakirány

NAGYKŐRÖS

2014

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	3
1. KARÁCSONY SÁNDOR PEDAGÓGIÁJA, PSZICHOLÓGIAI ÉS TÁRSADALMI PROBLÉMÁK IRÁNTI ÉRZÉKENYSÉGE	5
1.1. FŐBB PEDAGÓGIAI NÉZETEI	5
1.2. VALLÁSOS VILÁGNÉZETE, FILOZÓFIÁJA	7
1.3. MÉLYLÉLEKTANI ÉRDEKLŐDÉSE, VALLÁSPSZICHOLÓGIAI ELVEI	9
1.4. A MAGYARSÁG KÉRDÉSEI, TÁRSADALMI PROBLÉMÁK ÉS NEMZETNEVELÉS	13
2. TÁRSADALMI TRAUMATIZÁCIÓK ELHÚZÓDÓ GENERÁCIÓS HATÁSAI....	19
2.1. VIRÁG TERÉZ ÉS A KÚT ALAPÍTVÁNY	19
3. ÖSSZEFÜGGÉSEK KERESÉSE – TÁRSADALMI TÉMÁK A MINDENNAPI OKTATÁSBAN	24
3.1. BENEDEK ISKOLAI MUNKA, TANÓRAI ÖSSZEFÜGGÉSEK.....	24
3.2. TANTÁRGYBLOKKOK, EPOCHÁK ADTA LEHETŐSÉGEK	26
3.3. TRIANON ÉS A MOZGÁSSÉRÜLT LÉT FELDOLGOZÁSA: FILMVETÍTÉSSEL.....	27
3.4. ZSIDÓ IDENTITÁS: A HAVER ALAPÍTVÁNNYAL VALÓ MUNKA	28
3.5. CIGÁNY IDENTITÁS: AZ UCCU ALAPÍTVÁNNYAL VALÓ TALÁLKOZÁS	30
ÖSSZEGRZÉS.....	32
<i>BIBLIOGRÁFIA.....</i>	<i>37</i>
<i>MELLÉKLET.....</i>	<i>39</i>

BEVEZETÉS

Akkor, amikor jónéhány évvel ezelőtt segítő munkám során a társadalmi traumák kérdéskörével és dr. Virág Teréz kutatásaival találkoztam, még nem gondoltam, hogy a mindennapi pedagógiai munkában és feladatokban is ott lehetnek – és ott is vannak! – a jelen és a múltban gyökerező társadalmi kérdések, a mögöttük meghúzódó, gyakran ki nem mondott lelki traumákkal együtt.

A XX. század első felének egyik jelentős gondolkodója és pedagógusa, *Karácsony Sándor* is utal a társadalmi kérdések és a pedagógiai munka összefüggéseire. Akkor így fogalmazott:

„A nevelő a jövőt jelenti. Már azzal is, hogy növendékeinek nagyobbik fele az új generációból telik. Mennél inkább változatlanul adja azt, ami a szellemi világban őt magát jelenti, annál valószínűbb, hogy munkájának nagy része kárbavész, hiszen növendékei a saját évtizedeikre készülnek elő, azok pedig a dolog természete szerint sokban mások, eltérőek a mai napoktól. De a pedagógus saját egyéniségét is a jövő kell, hogy meghatározza, különben más egyéb érdekelné, nem a pedagógia. Világképe nem lehet sem térben zárt, sem időben lezárt, hiszen a világtörténet folytatást, a függő kérdések megoldását, az újra építés befejezését jelentik és ígérik azok a fiatalok, akik a kezére vannak bízva. Még abban az esetben is ezeket jelentik és ígérik, ha történetesen felnőttek már ezek a – szimbolikus értelemben véve – mégiscsak fiatalok, mert hiszen mindenáron növekedni vágyó „öregek”.
[KARÁCSONY 2003, 281]

Karácsony a vallásban látja a hitet és az energiát munkájához:

„Minden vallás ígér és ad erőt. Nekem a magam vallása ígérte és adta azokat az erőket, melyekre nevelő munkám közben szükségem volt. Hadd mutassak hát reá hálás szívvel,

mint bő és kiapadhatatlan forrásra – kinek-kinek a maga vallására.” [KARÁCSONY 2003, 55.]

Fogadjuk ezt el egy református lelkésztől, és adjon indíttatást azoknak is, akik nem reformátusok, vagy nem éppen hívők, de mégis valamilyen erővel – vagy éppen megszállottsággal! – keresik a múlt és a jelen, a magyar és a világtörténelem által felvetett problémákra a megoldásokat. Akár a pedagógia területére vonatkoztatva is.

*

Köszönetnyilvánítás

Ezúton mondok köszönetet Dr. Szenczi Árpád dékán Úrnak kitűnő útmutatásaiért szakdolgozatom elkészítése kapcsán.

1. KARÁCSONY SÁNDOR PEDAGÓGIÁJA, PSZICHOLÓGIAI ÉS TÁRSADALMI PROBLÉMÁK IRÁNTI ÉRZÉKENYSÉGE

Karácsony Sándor (1891-1952) pedagógiai és filozófiai író, egyetemi tanár, a XX. század legnagyobb magyar pedagógusa volt. Munkássága a két világháború közötti időszakra, a 30-as és 40-es évekre esik, amely a magyar történelem máig is talán egyik legnehezebb és gyakran vitatott időszakát is jelenti egyben. Az első világháború, az ország szétszakítása, Trianon, az ország újjáéledése, gazdasági és kulturális felemelkedése, majd ismét újabb világháború, majd az azt követő újjáépítés jelenti Karácsony munkásságának főbb történelmi kereteit.

Karácsony már a maga korában országos ismertséget és népszerűséget szerzett magának, mind a fiatalok, mind pedig a kortársak körében. Tisztelői, barátai között tarthatta számon *Szekfű Gyula, Németh László, Veres Péter, Bartók Béla* és *Kodály Zoltán*, a magyar szellemi élet egyik meghatározó egyénisége volt. Volt azonban időszak, amikor nézeteit – valószínűleg vallásos beállítottsága miatt – valósággal üldözték (1950-es, 60-as évek), vagy éppen nem beszéltek róla. Még a pedagógusképzés is „megfeledkezett” róla évtizedeken át, és csak a rendszerváltás után került személye és pedagógiája ismét előtérbe.

Gazdag életműve még mindig tartogat meglepetéseket az őt megismerni vágyóknak. Itt most pedagógiájának főbb gondolatait, pszichológiai és a társadalmi problémák iránti érzékenységét vizsgálom elsősorban a nemzeti problémák, a társadalmi traumák szemszögéből e dolgozat fő témáját illetően.

1.1. Főbb pedagógiai nézetei

Gondolatrendszerének legfontosabb állításai a következők voltak:

Életünk meghatározója a *Másik Ember* problémája, a másik emberrel való viszonyunk, kommunikációnk. Ez testi létünk és a tudományos, művészeti, társadalmi, vallási életünk, teljes kultúránk alapja. A nevelésben nem a tudomány igazolt ismereteinek rendszeres

oktatása a lényeg (az is), hanem a „nevelési alapviszony”, amely nevelő és növendéke közötti társas lelki kapcsolat. Ez a nevelés egyik előfeltétele. Ezen alapviszony Karácsony szerint (és napi tapasztalataink szerint) az iskolarendszerben „elbetegült”, ellentétébe fordult, perverzé vált.

Természetes esetben két ember közül az kérdez, aki kevesebbet tud, az válaszol, aki többet. Csak az iskolában van fordítva. Ki kérdez az iskolában? Az, aki állítólag többet tud. A tanár. S az köteles válaszolni, akinek hiányosabb a tudása, aki diák, gyerek. Ez a fordított világ. Ebben nem működik a pedagógiai alapviszony. Ha működik, akkor meg az a baja, hogy nem őszinte. Ha azt akarom, hogy újra az legyen, le kell szállnom a katedráról. Onnan csak tömeglelket lehet megismerni. Pedig a nevelés fő célja mégiscsak a személyiség *növekedése*. *„Nem a nevelőt, a növendéket, a művelődési anyagot kell külön-külön vizsgálni, hanem úgy venni a nevelést, hogy az nevelő és növendék mindenkori egymásra vonatkozása. A nevelés viszonykérdés. Társas viszonyulás... Ez a másik ember elve, a kollektívum pedagógiája.” A nevelés kétségkívül akkor történik, ha egyik ember beleavatkozik a másik életébe. De ehhez az is kell, hogy az egyik ember kíváncsi, érdeklődő legyen („mint egy eleven kérdőjel”), másik ember pedig közlékeny. A nevelés csupa tett.*

A nevelés sosem egyénre hat. Bármilyen meglepő: az egyén nevelhetetlen. Éppen azért, mert autonóm. Autonóm, vagyis saját törvénye van, mint a kisgyerekeknek is, ha alszik, eszik stb. Csak a társas lény nevelhető. Csak a társas lelki viszony teszi lehetővé a nevelést. Ezért hazudik minden olyan pedagógia (ld. a mai iskola gyakorlatát is), amely értelmi, érzelmi, akarati, hitbeli nevelést hirdet. Ez lehetetlen. Viszont lehetséges a társas értelmi (azaz tudományos), a társas-érzelmi (azaz művészeti), a társas-akarati (azaz társadalmi), a közös hitet megvalló (azaz vallási) nevelés. Ezt kellene működtetni.

A pedagógia közvetítője a nyelv. Nemcsak a verbális kommunikációban, nemcsak nyelvtanokban. Karácsony alaptétele szerint minden didaxis nyelvi nevelés is. Éppen világhírű magyar pedagógusaink mutattak példát a zenei nyelv tanítására (mint *Kodály Zoltán*), a matematikai nyelvre (*Vargha Tamás* vagy *Dienes Zoltán Pál*), vizuális nyelvre (*Kepes György*, *Moholy-Nagy László*, *Victor Vasarely*), a táncnyelvre, a mozdulatművészet tanításának nyelvére (*Dienes Valéria*, *Lábán Rudolf*, *Miloss Aurél*) vagy az építészet nyelvére (*Lucien Hervé*, *Makovecz Imre*, *Csete György*). A tudomány egyetlen jelentésű jelek rendszere. Az igazi tudomány kritériuma az: megérti-e a másik ember. Ha megérti, tudomány, ha nem érti, nem tudomány (legalábbis a másik ember számára, nem érthető egyik ember esetében). A megértés egyetlen kritériuma a megvalósulás. Annyit értett meg a másik ember az egyik ember tudományából, amennyi megvalósul. (Elemzés témája lehetne, mit érthettek

meg Kelet-Európa népei a közelmúlt „tudományos materializmusának” kommunista utópiájából. Valószínűleg annyit, amennyi megvalósult belőle... Mondják, körülbelül annyi volt a tudomány is benne.)

A nyelv nem az egyéné, hanem a *társaságé*. Ha én és te beszélgetünk, az a kultúra. A művészet nyelvében már nem jelekkel, hanem jelképekkel, szimbólumokkal kommunikál. A társadalom tettekkel. Karácsony szerint a tudomány a társaslélek értelmi funkciója, a művészet az érzelmi funkciója, a társadalom az akarati funkciója. A lélektani funkciók megkülönböztetésétől eljutott a nyelvfilozófiáig. A társas lélek gondolkodásában élő tagolatlan teljes képzetet létezőre és történőre bontotta, azaz jelenségre és tüneményre, térbelire és időbelire, statikusra és dinamikusra, alanyra és állítmányra. Szerinte a beszélő egyetlen célja az, hogy „te engem itt és most megérts”. Tehát *te* vagy a fontos, *Te, a Másik Ember, mert hiszen te vagy a megértés záloga*.

Foglalkozott Karácsony a *társaslény logikumával* is. E témát részletesen a *Magyar észjárás és közoktatásunk reformja* című művében fejtette ki. Megállapítja, hogy nemcsak a nyelv szavai, hangjai térnek el egymástól a különböző népeknél, hanem a vonzatok, nyelvi viszonyítások, a nyelvi logika is. Nyilvánvalóvá tette, hogy a görögök és latinok észjárása nem azonos más népek nyelvi logikájával. A klasszikus formális logika nyelve nem jellemző a magyar kultúrára. A magyar észjárást nyelvünkben az ereszkedő jellegű artikulációs bázis, a rendkívül szemléletes, képi jelentés és a folytonos viszonyítás, a mellérendelés (parataxis) jellemzi. Ennek kapcsán írja le Karácsony a magyar logikáról, hogy formájában egyszerű (éppen ezért nagyvonalú és monumentális), primitív, tartalmában tárgyias, objektív. [DEME 2007]

1.2. Vallásos világnézete, filozófiája

A református keresztyén Karácsony Sándor világnézeti- és vallási nevelésről szóló elveit és gondolatait *A magyar világnézet*, *A magyarok Istene*, és a *Hegyi beszéd* című kötetekben követhetjük nyomon leginkább. Ezek nem valamiféle ősvallás leírását tartalmazzák, hanem egy nagyon modern teológiai filozófiát fejtenek ki. A hit az egyén lélektan kategóriája, a vallás pedig társaslélektani funkció. A pneuma határát érintve. Hitre nem lehet nevelni, a hit egyéni ajándék. A hitoktatás mai fogalma fából vaskarika. Vallási nevelés viszont lehetséges. Ebben a magatartásban a nevelő vall, a növendék pedig befogadja a *vallást*. Ha a növendék

vagy bármelyik másik ember már újabb befogadónak képes továbbadni ezt a *vallást*, akkor a közösségi, társaslelki funkció működését figyelhetjük meg. Nem az a kritériuma a vallási nevelésnek, hogy moralizáljon vagy a tízparancsolatról prédikáljon a nevelő. Beszélhet matematikáról vagy a hangyák életéről, a lényeg a magatartása, amellyel arról vall, hogy „nem vagyunk a magunkéi, még csak egymáséi sem, hanem az Övéi vagyunk”, maga az Isten igényel minket...

Az embert alaposan ismerő Karácsony Sándor **lélektani elemzésénél szemléletes képet** ad a fejlődés korszakairól. A kisgyerek vallása: a mese. Mi volna más? (Nagy tévedés tehát, midőn a teológia súlyos dogmáival terhelik a gyermekfejeket.) A kölyökkorú gyerekek vallása mitikus. Nem kell hátborzongással fogadni, ha játékos kedvű, derűs vallástanárok Dávid, Jonathán, Noé történetét mítoszként mondják, elevenítik meg. Ettől a Biblia nem lesz mítosz, de a mítoszviszonyt érteni fogja a kisiskolás. A serdülő, a *Pál utcai fiúk* korszakának pubertáló fiataljai a vallást az eskü és átok kettősségében élik. Eszmeimádók, árulókat exkommunikálók. Fekete—fehér agyúak, mint egyes politikai vagy egyházi szekértáborok serdülőt játszó öregbivalyai. Ahogy Karácsony írta, az emberiségnek is van gyermekora. De jó volna, ha az ősz fejjel is **marakodó, egymást kiközösítő atyafiak rájönnének, hogy viselkedésük nem felnőttre, serdülőkre hasonlít. S az adolescens ifjak felmutatják a fejlődés felnőtttség előtti fázisát kételyükben, kritikájukban. Ez azt jelzi: normálisak, ilyenkor vívják a világnézeti harcukat. Ez az egészség jele.** Akik ifjúkorukban kegyeskedő arccal ájtatoskodnak, s nem tanulnak meg kulturáltan veszekedni világnézeti ügyekben szüleikkel, tanáraikkal, azok kissé éretlenebbek a természetesnél. De a túloldadról nézve is így áll a helyzet. Aki felnőttként is csak kételkedni tud, felebarátját, anyanyelvét, iskoláját védő sorstársát csak köpködő kritikával illeti, annak rossz az önismerete: az nem felnőtt ember. Láttunk már több ilyen, gyermekagyú, éretlen álértelmiségit. De hát — szeressük őket is, színes és nagy az Isten állatkertje...

Szeressük ezeket az értelmiségieket, de ne bízzuk rájuk az ifjúság nevelését! Az ifjúságnevelésre amúgy a legokosabb, legfejlettebb értelmiségi példány is impotens, lelki értelemben. Karácsony szerint csak áhítatos papi lelkek nevelhetik az ifjúságot. Feladatkörükben benne van az értelmiségi lét is, de az magában kevés, ennél intenzívebb, nemcsak tudományértő lényeglátás kell. [DEME 2007]

Ezen állítások igazságát vizsgálván, elemezhetjük jelenkorunk mániás kultuszaiban a testiség, az önközpontúság, a média birtokló perchatalma, a new age-es szinkretizmus, a gyereket is döggé daloló pedofil valóságshorrorok életzüllesztő értékváltságait. Karácsony

következtetése: nyugati világnézetünk tehát elgépiesedett, elállatiasodott, formátlanul rút, értelmetlenül hazug, törvénytelenül rossz. Tegyük hozzá: ha hagyjuk, hogy világnézetünk keresztény értékeit sorrendben visszasoroljuk, összekeverjük hamisan örök érvényűnek kampányolt antik értékekkel, ha lejárt érvényességű tegnapi konzervet kenünk az öröklét tiszta kenyérére. Ebből *New Age* lesz, parafenomén, business-vallás s a perverzitás másságkultuszként való értékesítése, a Másik Ember szép-jó-igaz viszonyainak eltaposása. Találóa mondta Karácsony *Iffúság és hivatás* kötetét elemző péceli konferencia összefoglaló előadásában Kontra György, hogy a rend, amely ezt megengedi, az nem demokrácia, hanem — pornokrácia. Lelkünk rajta, hogy hagyjuk-e. [DEME 2007]

1.3. Mélylélektani érdeklődése, valláspszichológiai elvei

Pedagógusi és filozófiai tanulmányai mellett egyik legjelentősebb munkájában, az 1943-ban megjelent *A magyarok Istene* címűben megtudhatjuk, hogy Karácsony érdeklődött kora jelentős pszichológusainak kutatásai iránt. *Sigmund Freud, Stekel, Jung* és más pszichológusok műveinek megismerése nem véletlen, hiszen az alap közös mind az említett kutatók, mind pedig a református lelkész munkájában: az *emberi lélek* megismerése és lelki problémáinak megoldásában való segítség. Karácsony tudja, hogy a vallás, a vallásos nevelés során szükségszerű a lélek ismerete. Ő azonban a vallást, az Igét, az Istent, a Krisztus iránti hitet jelöli meg megoldásként.

A mélylélektannal kapcsolatos gondolatait, elveit dolgozatom fő témája miatt is úgy vélem, részletesebben is be kell mutatnom.

A már említett *A magyarok Istene* (1943) munkájában úgy fogalmaz, hogy pszichológiai szükségszerűségből is fakadón kellett foglalkoznom a vallás és a vallásos nevelés problémájával. Szerinte ugyanis – mint ahogy azt az *Ocsúdó magyarságban* kifejtette – a nevelés csak egzisztenciális komolysággal és ennek megfelelőképpen csak a legmagasabb lelki hőfokon, és még mindig ebből kifolyólag csak a lehetőség felső határvonalán túl, tehát a transzcendensben lehetséges. Arról kellett meggyőznie azokat, akik a nevelés ügye iránt érdeklődtek, hogy nevelés másforma, mint vallásos nevelés – társaslélektani képtelenség.

„Mióta meghaltunk a világnak Krisztusban, úgy vagyunk, mint a víz alá süllyedt búvárhajó, csak periszkópunk, Isten igéjének segítségével tájékozódhatunk. Nem

kíváncsiságból, megszokásból, gyönyörűségből vagy okulásért olvassuk a bibliát, hanem léteérdekünk, hogy olvassuk, különben siketek és vakok volnánk ebben az életben. Másoknak megsúghatja ösztönük, megadhatják jó tanácsok, ajánlhatja a tapasztalat, hogy mitévők legyenek éppen ma, isten népével csak isten rendelkezhetik. Olyasféléképpen tudakozzuk tehát naponkint a szentírást, ahogy a katonák a napiparancsot hallgatják, tudomásul veszik és végrehatják.”[KARÁCSONY 2004, 32.]

A szerző *A magyarok Istene* című könyve 2004-ben ismét megjelent és immár nagy példányszámban hozzáférhető az a Karácsonyi-életmű iránt érdeklődőknek. A könyvben részletesen olvashatunk Karácsony és a mélylélektani kutatások találkozási pontjairól.

A jeles kortársak, *Sigmund Freud* és *társai* Karácsony Sándor szerint *jó irányban* keresik az igazságot, csak nem elég bátrak egy bizonyos távolságig eljutva döntő lépéseket tenni – ennél a gondolatnál bizonyára a vallásra gondol.

Karácsony tudja, hogy az analitikusok szerint a *léleknek* sem fizikai, sem fiziológiai, sem anatómiai meghatározása vagy leírása *nincs*. Egy szerv az csupán, amelyben a lelki folyamatok el vannak különítve, amelyhez kapcsolódva ismerjük őket. ... A lélek e földi életben a testbe ágyazott, de attól független. Hatása lemérhető, de ő maga sem meg nem határozható, sem a tér, az idő és okviszony határai közé maradék nélkül be nem szorítható, mert *titok, és mert végtelen, örök és csodálatos*. [KARÁCSONY 2004, 32.]

Az analitikusok Karácsony szerint úgy vélték, hogy az egyén fejlődésének lelki gyökerei visszanyúlnak a legkorábbi évek emlékeihez, sőt „az intrauterin életnek mnemikus benyomásaihoz is, mi is úgy tudjuk, hogy „anyánk méhétől fogva” bűnösök és romlottak vagyunk. Ők nagy éleslátással felfedezték, hogy az ember bizonyos képességeket és tulajdonságokat, amelyek az övéi, a külvilágra kivetíti (projiciál), s ennek a vége üldözési mánia, mi is úgy láttuk, hogy amíg az ember sikerületlen életéért a körülményeket és embertársait okolja, tehát saját bűneit kivetíti magából, nem adhatja át azokat Krisztusnak, tehát nem szabadulhat meg. ... Karácsony szerint a tudás fájáról leszakított gyümölcs átka mindaddig tart, míg a lázadó emberi gondolatok Krisztus fogságába nem kerülnek. Az a tanulságuk, hogy az ideges és elmebeteg ember állapota tulajdonképpen visszatérés különféle gyermeki, fejletlen állapotokba, eszünkbe juttatja, hogy aki az eke szarvára tette a kezét és visszatekint, nem juthat be Isten országába. [KARÁCSONY 2004, 32.]

Karácsony szerint nincs semmi okunk kétségbe vonni a lelki munkáról nyert analitikusok képeit. Az erkölcsi cenzúra a vele szemben álló törekvésű lelki tartalmakat

lefojtja a *tudattalanba*, ahol azok lappanganak, vagy eltolódnak, jelképi formát vesznek fel, s úgy kísértik meg, a cenzúra figyelmét kijátszva, felszínre kerülésüket. Lesznek belőlük *szorongások, kényszerneurózisok, tévcselekmények* (elfelejtés, elszólás, balfogás, elírás stb.), éjszakai álmok, babonák, élcek, műalkotások, vallásos rajongás, filozófiai tanok, tudományos elméletek – állapítja meg Karácsony. A törvény nem igazít meg, az csak Krisztushoz úzó korbácsunk nekünk. Azon kívül az sincs másképpen, hogy addig, míg bűneinket szeretjük, még önmagunk előtt is leplezni szoktuk azokat, s mindvégig imádkoznunk kell azért, hogy a Lélek „titkos” bűneinket is mutassa meg nekünk, azokért pedig, amelyeket nem is sejtethünk, bár érezzük, hogy vannak, imádkozzon ő.

Vannak az állati őstörténelemnek és az emberi kultúratörténelemnek olyan rázkódtatásai, csomópontjai, amelyeknek emléke többé vagy kevésbé mindenkire átöröklődik – mondja Freud. Kiváló tanítványa, *Wilhelm Stekel* (1868-1940), még tovább gondolván Freud-ot, azt tartván, hogy a gyermek egyetemesen bűnöző, „universum kriminell”. A mélylélektani kutatással az eredendő bűnhöz jutnak. Mi még azért a túlzottnak látszó megállapításáért is hálásak vagyunk – fogalmaz Karácsony –, mely szerint az egymással szemben álló lelki erők kivétel nélkül mind az énösztön és nemi ösztön származékai, s a konfliktusok a tudatos és tudattalan lelki működések határán játszódnak le, mert ez még világosabban mutatja azt, amit az Írás mond, hogy nem test és vérrel van nekünk tusakodásunk. Annyira nem, hogy szinte keveselljük az analitikus pszichológusok aratását az élettani, test hajlamosító ingerek vizsgálata terén, s magunk részéről bátrabb tanulságokat mernénk levonni már meglévő betegségek súlyosbodásának lelki eredetét illetőleg.

Karácsony egy példát is mond ezzel kapcsolatban: Krisztus a gutaütöttnek *előbb* bűnbocsánatot hirdetett, és csak *azután* állította talpra (hangsúlyozva a gyógyulás járulékos jelentőségét magára a betegre nézve.). Ugyanő világította meg az úgynevezett „betegségi haszon” *másodlagos* jellegét a hetedmagával visszatérő ördög képében, kijelentve, hogy az így járt ember új állapota gonoszabb, mint a régi. [KARÁCSONY 2004, 33.]

A *lélekelemzés technikája* egyébként sem idegen Karácsony Sándortól. Az ezzel kapcsolatos nézeteiről részletesen beszámol *A magyarok Istene* című nemrégiben megjelent kötetben. Tudja azt, hogy lehetetlen valakit egy *harmadik személy* jelenlétében analizálni, sőt azt is megállapítja, hogy az önanalízis szintén lehetetlen, és nem a gyülekezet színe előtt kívánja Jakab apostollal, hogy „valljátok meg bűneiteket egymásnak”. A *szabad asszociációs eljárást* is nagyon jónak tartja, hiszen „*csendességinkben fel is szoktunk írni minden gondolatot, figyelve, mi jött belőlünk, mi jött a külvilágból, és mi jött a Lélektől. Azt szeretnők,*

hogy teljesen a Lélek vezetése alatt teljen földi időnk. ... Egyedül Krisztus az, aki képes magára vállalni egyaránt az emberi szeretet- és gyűlöletaffektusokat.” – írja tanulmányában. [KARÁCSONY 2004, 33.]

Ír a terápia következő szakaszáról, a kezelés középidejéről, amikor már bizonyos feladatokat kezd a páciensre róni, vagyis megkísérelteti vele a reá nézve kínos helyzetek szándékos felkeresését, kellemessé vált rossz szokások abbahagyását. Karácsony – és követői – ezt jóvátételnek nevezik, s a maguk részéről is meg szokták élni ilyenkor a „neurózis bizonyos mértékű rosszabbodását”. A szabályos technika naponta ez óráját nem sokallták, sőt egyenesen úgy nevezték, hogy: *csendes óra*.

Az egyéniséget újranevelő eljárást Karácsony és társai *újjászületésnek* nevezték, s hogy szükséges, az állításuk szerint nem vitatható. **Az alap: az evangélium.** Abban is egyetértenek, hogy a betegeket sohasem kecsgetik biztos gyógyulással, hanem arra intették, hogy félelemmel és rettegéssel vigyék végbe üdvösségüket.

„Nagyon sok embertestvérünk vallásos világnézete nem egyéb, mint egyrészt külvilágba vetített lélektan, másrészt kényszerneurózis” – fogalmazza meg Karácsony Sándor. [KARÁCSONY 2004, 34.]

Karácsony úgy véli, hogy *az analizált személyt meg kell szabadítani* a lelkezéshez való kapcsolattól. Önállóvá kell tenni őt mindenáron. Egy bibliai példát említ ennek szemléltetésére: Krisztus búcsúbeszédében azt ígérte tanítványainak, hogy a szentlélek által mindazt megtehetik, amit tőle láttak, sőt nagyobbakat azoknál. Ún. kontrollált analízist is végeztetett velük, közben kiderült, hogy a tanítványok hitetlenségük miatt nem tudták a beteget meggyógyítani, meggyógyította tehát azt is ő. [KARÁCSONY 2004, 35.]

Karácsony kifejezetten elismeri a mélylélektani iskolának az eredményeit, kutatásait és megállapításait, de – saját bevallása szerint – azokat nem vallja magáénak! Megmagyarázza ennek okát is: *„A mélylélektannak a mi szempontunkból nem is az a feladata, hogy az igazságot megmutassa nekünk, mert mi úgy tudjuk, hogy maga Jézus Krisztus az út, az igazság és az élet. Valamire azonban nagyon jó a tudomány, s így a mélylélektan is. Arra jó, hogy kiábrándítson illúziókból”.* [KARÁCSONY 2004, 35.] Érdeklődik tehát a friss pszichológiai kutatások iránt, elfogadja annak eredményeit, de a megoldást a hitben keresi és látja.

1.4. A magyarság kérdései, társadalmi problémák és nemzetnevelés

Karácsony filozófusként, gondolkodóként foglalkozik a *nyelv*, a *művészet*, a *szokásrendszer* kérdéseivel is, melyeket a kultúra megjelenési formáiba illeszt. Szerinte formák mélyén sajátos tartalom rejlik, amelyben megvannak a logika alaptörvényei.

A magyarsággal, történelemmel kapcsolatos gondolatait *A magyar észjárás* c. újra kiadott könyvében olvashatjuk (2. jav. kiadás, 1985.). Az eredeti munka 1939-ben jelent meg, korához szólt. Maga az évszám is sokat jelent, hiszen a II. világháború, az emberirtások küszöbén, a trianoni országrészek visszacsatolási törekvéseinek kezdetén vagyunk. *A magyar észjárás* elsősorban kordokumentum, a magyar történelem fontos alkotása, megismerése múltunk jobb ismeretéhez segít, de emberi és gondolati értékei is vitathatatlanok – vitatható és talán idejét múlt nézetei ellenére is.

„... az a darab tér és idő, amelynek neve Magyarország és magyar történelem, olyan természetű, amely mai napig változatlanul azokat a lelki magatartásokat provokálta (mert igényelte és szükségelte), melyekből a magyar lelki arckép összetevődik. [KARÁCSONY 1985, 377.]

Részletesen is foglalkozik azzal, hogy ki a magyar, kit nevezhetünk magyarnak:

A „magyar” lélek nem a magyar vér ritmusa, hanem a magyar életközösség munkamódszere. Ez a közösség csak közös vállalkozás feladatainak az elvégzése, amelyet csak azoknak a társaslelki funkcióknak a segítségével lehet megoldani, amely funkciók ebben a közösségben addig is működtek. [KARÁCSONY 1985, 378]

Konkrét példát is hoz arra, hogy kit tart magyarnak: *„Az a nem magyar fajú „magyar”, aki őszintén gyűrközött neki itteni és mostani „magyar” feladatainak, feladta eredeti álláspontját, átvette a mi munkaritmusunkat, tempónkat, stílusunkat és módszerünket, lélekben tehát magyarrá vált, fiziológiailag is átváltozhatott. ... Ha fajilag nem is magyar, de a lelkében magyarrá lett: objektív és primitív ázsiai magatartása átvette az uralmat esti habitusán is. A debreceni civis kiállítású valaki, aki valójában zsidó volt, de... a lényeg: élő tagjává válik az életközösségünknek, vagy megtartotta eredeti közösségét.” [KARÁCSONY 382-383]*

Karácsony ennek kapcsán **újrafogalmazza a magyarság definícióját** is. Kifejti, hogy *nem föltétlenül az a magyar, akit származása alapján annak tartanak*. S bármennyire szép az a gondolat, hogy **„az a magyar, aki annak vallja magát”, még ezt sem tartja megfelelő kritériumnak**. Szerinte **az a magyar, aki vállalja és teljesíti a magyarságunkból következő feladatokat**. Ezzel a véleményével határozottan szembeszállt kora fajbiológiai agyrémeivel. Kultúránk Karácsony Sándor szerint *jellegzetesen ötvözött kultúra, a közvetítés feladatával*. „Nyugati tartalom — keleti formában.” Ezt fedezi fel a hozzánk érkező külföldi, nem az érdektelen álegzotikumot s nem ódon műemléket, amely helyett úgyis csak romokat talál. Karácsony hangsúllyal mondja: épp a mi romjainknak köszönhetően állhatnak nyugaton derék látogatóinknál a műemlékek. A magyar kultúra egyik nagy értékét éppen a mellérendeléses, családi vendégfogadásban látja. Nálunk a vendég nem pénzéért szolgáltatásban részesülő idegen (mert a szeretetet úgysem lehet megfizetni), hanem *családtaggá váló látogató* lesz.

A csak alá- és fölérendelésben gondolkodó nyugati szemlélet feltételezi, hogy a mellérendelt személyek egyenlők. Pedig nem azok. (A nagypapa és unoka, a tábornok és baka, a nevelő és a növendék sem egyenlő minőségek, mégis „egyik a másikhoz képest” voltukban lehetnek egymásnak mellérendeltjei.) Ezt a családtaggá varázsolt csodát egészíti ki a hazánk több térségében található mellérendeléses „hatástorlódás”. Mint Kecskemét főterén, ahol egymásra köszön katolikus, zsidó, evangélikus, református, görög katolikus épület és szemlélet. Ezt így, egyszerre, együtt szemlélni Karácsony szerint Európában — csak nálunk lehet. (Ahogy Kolozsvárott is...) [DEME 2007]

A mi sajátos, itteni szempontjaink (a másik emberhez való viszony, a társaslélektan, relativitásunk és reformifjúságunk) Karácsony szerint csupa olyan *szellemi értékek*, amire *Európának a jelenben szüksége van*. S bármilyen csekély Magyarország jelentősége, a „kisegér is tehet valamit az oroszlanak” alapon van mit adnunk a nyugati kultúrának. Az iskolánkkal is.

Mi következik ebből? Karácsony szerint nem forradalmak (mert azok eddig sem értek el semmit), még csak nem is valami előrerágott intézkedések álreformjai hozzák a komoly változást. *„A lélekben valósággal végbemenő növekedést csak transzcendens erővel átütő szellemi hatás eredményezhet — írja. A magyar nevelésnek tehát spirituálisnak kell lennie, csak ezen az egy módon válhatik társaslelki értelemben függetlenné a magyar közösség, illeszkedhetik be igazán az európai kultúrközösségbe, s lehet egyúttal Ázsia felől tolmács, Ázsia felé kultúraközvetítő.”* [DEME 2007]

A valódi reform tehát a problémává tett helyzetből következik. Karácsony szerint a diákot egyébként sem az eredmények érdeklik, hanem mindig a probléma. *Az ifjúságnak*

elemi joga, hogy politizáljon, agitáljon, megharcolja világnézeti harcát az előtte járó nemzedékekkel. Az eredeti alapviszonyt új körülmények között helyreállítani — ez az ifjúság reformtörekvése. Karácsony Sándor szerint, amíg az előző századokban a jobbágyok és rabszolgák felszabadítása, az ipari munkásság megszervezése volt a feladat, ma, a XX. században az ifjúság maga és a gyarmatok felszabadítása (lett volna) időszerű.

Olyan társadalmi kérdésekkel is foglalkozik, mint pl. a *munkanélküliség*. A munkakedvet egy *spontán, eleven erőnek* tartja. Olyan valaminek, amely mint valami hatalmas áradat, amely elé teljesen hiábavaló fáradozás a munka- és állásnélküliség nyúlgátját emelni. Az ilyen munka elindító oka mindig az, hogy a megváltott ember világosan hallja Isten küldését, módszere az öröm, amellyel akár a mártíriumig végrehajtja nyert feladatát, végcélja pedig Isten dicsőségének a szolgálata. [KARÁCSONY 2004, 38]

Most, a XX. századot lezárva és visszatekintve, az újrafelosztott világ világháborúi, hidegháborúi, emberirtásai, erőszakos terrorakciói után azt láthatjuk, hogy az új gyarmatosítást sem tudtuk megakadályozni. De az ifjúság felszabadítása végképp nem ment végbe, s időszerűbb, mint valaha. Karácsony igazát fájdalmasan hiányolja korunk.

Az iskolát tekintve ma is nagyrészt uralkodó a *tekintélyelvű autokrata oktatás*, de veszélyesen elterjedt a liberális életmódból fakadó szabados, *laissez faire* képzés felelőtlen stílusa is. A családi nevelésben éppen a mellérendelő otthonosság hiányzik, és lassan már a család is hiánycikk lesz. Mint a gyermek maga. A tömegkommunikáció találó nevével jelzi: arctalan tömeget szórakoztat. Előbb a közösségi érték torzul „mássággá” az individuum kielégítése céljából, aztán az egyéni értéket váltja fel a tömegcikk, a bővli, a krimi, a giccs, a pornó. Az üzleti, társadalmi és nemi erőszak filmjei pervertálják, szétzüllesztik a család minimális nevelő hatásait is. *A konfliktus mélyén értékválság van.* Az adásra nevelés helyett újult erőre kap az *énközpontú szerzés vágya*, a hívást meghalló hivatás értékét lesöpri a *rövid távú érvényesülés érdeke*. A kulturális, társadalmi hátrányhelyzetet növeli az erőltetett versenyeztetés. Ebből következik a szorongás, kisebbségérzet, amely alkatoktól függően depresszióban vagy agresszióban végződik. (A kisebbség hajlamos a kisebbségérzetre.)

Az ifjúság nemcsak nem felszabadult, hanem új rabságok foglya lett. A könnyű drogok, az éretlenül kezdett szexualitás és a média édeskés látványbörtöne éppúgy szabadságkorlátozás, mint korábban a tradicionális elvárások és a militáris iskolai fegyelmezések szigorúságai. A következmények ma is életveszélyesek.

Az ifjúság felszabadítása nem más, mint teljes jogú autonómiájának biztosítása — elemzi Karácsonyt életrajzírója és tanítványa, Kontra György. *„Lehetővé kell tenni, hogy az ifjúság saját tényleges törvényei szerint éljen. A leghatékonyabb politika, ha a nevelő vállalja a világnézeti harcot növendékeivel, és keményen vív velük. Csak így válik a világnézeti nevelésből nemzetnevelés, a magyar nemzet jövőre való felkészítése.”* [DEME 2007]

Ha azt vizsgáljuk, hogyan viszonyult Karácsony Sándor a XX. század reformpedagógiáihoz, érdekes megállapításra juthatunk. Karácsony sohasem vallotta magát reformernek, forradalmárnak. Sőt annak ellenére, hogy a *pszichológiában*, a *nyelvészetben*, *pedagógiában* és az ifjúsági mozgalmakban a legprogresszívebb, legmodernebb irányzatok híve, tagja, sőt vezetője volt, habár kora legnagyobb neveléstudományi összefoglalójaként megalkotott egy természetes rendszert (axiológiai kötetében ez táblázatban tanulmányozható, a többiből kiolvasható), jóllehet együtt dolgozott olyan újítókkal, mint a Nobel-díjas *Szent-Györgyi Albert* s a zenei nevelés világhírű megújítójaként számon tartott *Kodály Zoltán* — Karácsony Sándor *önmagát mégis mindig konzervatívnak tartotta*. Megőrző, továbbadó, közvetítő értelemben.

Szellemi örökségét sem lehet olcsó politizálássá alacsonyítani. Tudta, mikor érdemes országos, sőt nemzetközi ifjúsági mozgalom élére állni, s azt is tudta, mikor kell a vézskorszakban, tiltakozásul tisztségéről lemondani. Saját példájával mutatta is, amit leírt: mindenféle politika sikerének elsődleges feltétele a kulturális politika (s az oktatáspolitikai) hatékonysága. Az iskola és ifjúság ügye a legérzékenyebb társadalmi kérdés. Okkal fogalmazott így: *„Filozófiailag a nevelés azonos a társadalommal.”* Szinte a végső értékekig vezetett következtetéssel hozzátette (az *Ocsúdó magyarság* című kötetében): *„A létezés a nevelés.”* [DEME 2007]

Karácsony tehát ma is nagyon aktuális. Nem volt reformpedagógus, de életműve a magyar pedagógiai megújulás számára alapvető és megkerülhetetlen.

Egy másik munkájában (Magyarság és nevelés) történelmünk jelentős eseményeit és az azokkal kapcsolatos gondolatait (hiányérzéseit) fejt ki. Azt kérdezi: mit örökölt ifjúságunk apáitól a magyar békére vonatkozó komplexumban? Egy nagy csomó nyitva hagyott kérdést, meg nem oldott problémát örökölt.

Történelmi példákat feszeget. Úgy jutottunk el a II. világháborúig – írja –, hogy nálunk nem ment végbe az osztályharc. ... Nemcsak a 48-as forradalmakat nem használtuk ki, eredménytelenül múlt el felőlünk a francia forradalom is. Nem szabadult fel a polgárság, a

monarchia nemzetiségi problémái az I. világháború előtt felerősödtek. 1867 és 1914 között „fiók Béccsé lett Budapest”, tökéletes gyarmati kultúra alakult ki véleménye szerint. Az *oktatással* is probléma volt: magyar szavakkal átmázolt régi tankönyvek továbbra is a régi szellemet terjesztették. Érdekes párhuzamokat említ a közelmúlt történéseiből:

„A vasutas, postás, rendőr, továbbszolgáló altiszt és hivatalosolga kedvezőbb esetben még városba, vagy város közelébe is kerülhetett, gyermekeit neveltethette. A kicsi, biztos fix meg a nyugdíj is csábítólag hatott. A fel nem szabadult jobbágy kollektív öngyilkossággal dokumentálta helyzete tarthatatlan és kilátástalan voltát. Ennek többféle fokozata s ennek megfelelő formája volt.

- ◆ *Legszelídebb a kivándorlás.* (Szeretnék élni, de itt nem lehet. Megpróbálom másutt.)
- ◆ *Eloláhosodás, eltótosodás.* (A harcias bennszülött törzsből menekülök a kevésbé harciasba, azt nem zavarja, nem sanyargatja, nem is pusztítja úgy a gyarmatosító nép.)
- ◆ *Egyke.* (Már élni se kívánok. Ha nem érdemes e világon élnünk, ne szülessünk meg se.)” [KARÁCSONY 2003, 221-223.]

Megszívlelendő gondolatok ma is, a XXI. század elején. S ha tovább idézzük gondolatait, a múlt jól ismert tények és ismeretek tárulnak elénk. A magyar nép adósságainak (f)elszámolásáról imígyen értekeznek:

Fel kellene számolnunk egész halommal a múltból itt felejttett gyarmati képződményeket. Fel kellene számolnunk pl. a feudalizmust. Sok a jóvátennivalónk, mielőtt a jövőt építeni kezdhethnők:

szappant főztünk a zsidókból, bevagoníroztunk embereket, akik terhünkre váltak, hogy megszabadulhassunk tőlük; általában betegesen húzódozunk a kelettől, nem vagyunk jó szívvel az oroszok iránt; betegesen vonzódnak a nyugathoz; az ifjúságot is hajlandók vagyunk még mindig úgy kezelni, mint tökéletlen felnőttek szabad embereknek nem tekinthető seregét. Ez a nevelés válságát is jelentheti. [KARÁCSONY 2003, 225.]

A *történelmi jóvátételről* úgy vélekedik, hogy a felelősségvállalás elől egyrészt ki lehet bújni, amikor az ember menteni próbálhatja magát: pl. nem üldöztem zsidókat, én nem laktam „nemzetiségi” vidéken. Karácsony szerint azonban a bocsánatkérés önmagában még nem sokat jelent. *Elégtétellel* is tartozunk. Nem imilyen-amolyannal, hanem *teljes elégtétellel*. „*Nem ajánlhatok fel egyet sem, nem többet teljes önmagamnál, akármilyen csekély érték is ez a szenvedett károkhoz képest. Mindenemet felajánlom és odaadásnak legfeljebb a halálom a határa, az imént felsorolt szörnyűséget, gátságot, s embertelenséget nem*” – írja.

Megjelenik nála az önfeláldozás gondolata is: „*Ó, ha békességet tudnék szerezni az árán, ha meg tudna születni így a magyar béke, de szívesen lemondanék az életemről, megadnám rozoga, beteg testem csontjait idő előtt. Nincs ilyen mód, de nincs is ilyesmire szükség sem. Emberek bűneiért váltságul tökéletesen elegendő a Krisztus keresztje. Más valamire jó az, hogy az emberekből egyszer csak kibuggyannak a másokat megkövető mondatok és elégtétel-felajánló igék: sajátmaguk lelkét takarítják ki és erősítik meg velök az ilyen érzésű, gondolkozású és szándékú emberek*”. [KARÁCSONY 2003, 226-228]

Komoly társadalmi problémák jelennek meg tehát Karácsony műveiben. Olyanok, amelyek nyomot hagyhattak az akkor élők lelkében, de olyanok is, amelyek még utódaikban is nyomot hagynak valamilyen módon. A több generáción átívelő, történelmi gyökereket rejtő, ki nem beszélt és fel nem dolgozott pszichés terheket Karácsony korában még nem ismerték fel, addig még várni kellett néhány évtizedet. Ennek a felismerésnek egyik leírója és kutatója Virág Teréz.

*

2. TÁRSADALMI TRAUMATIZÁCIÓK ELHÚZÓDÓ GENERÁCIÓS HATÁSAI

2.1. Virág Teréz és a KÚT alapítvány

Dr. Virág Teréz (1930-2000) a holokauszt másod- és harmadgenerációs hatását kutató pszichológus volt. Pontosan ráérezett a pszichés konfliktusok, a testi tünetek és a kibeszélhetetlennek vélt lelki traumák kiváltó okára. Szeretet-terápiája révén a legmélyebben rejtőző egyéni-családi titkok is föltárultak és kimondhatóvá váltak. Ősi, transzcendens tudással, érzékenységgel gyógyított – visszaadva a szenvedőknek az életöröm képességét, a tragédiákon és a halálon való felülkerekedés győzelmének semmi máshoz nem hasonlítható élményét.

A róla készült filmben (*Emlékezés egy szederfára, Mély kútba tekinték*) mintegy önvallomásként elmeséli, hogy családjá bevagonírozásáról és Auschwitzban füstté vált áldozatairól beszélt – nagyszüleiről, apja iker-testvéreiről és unokaöccséről – ugyanis, mint bevallotta, fiatal korában átmenetileg erről elfeledkezett. Lassan, majd 40 év után kezdett a meggyilkolásuk fájni neki. Volt, amikor az anyja szeretett volna emlékezni, de akkor még nem hallgatta meg. Csak a sírgödre fölött figyelt fel arra, hogyan őrződik meg a múlt, a vészidőszak szörnyűsége még a harmadik generációban is.

A háború utáni években – ki akarván törölni emlékezetükből a fasizmus rémtetteit – azok is hallgattak, akik megjárta a földi poklot, s azok is, akik hagyták megtörténni a huszadik század szégyenét.

Az elhallgatott, „szőnyeg alá söpört” tények azonban ideges tünetek, rémálmok, szorongások formájában tovább éltek, még a leszármazottakban is, holott a szülők és nagyszülők rendszerint nem beszéltek a titkolt családi legendákról a gyerekek-unokák

előtt. A rejtélyes *transzgenerációs trauma-továbbadási mechanizmus működésére* elsőként Virág Teréz figyelt föl. Klinikai gyermekpszichológusként, nagy beleérző képességgel tárta fel kimondott és ki nem mondott szavak útján, szimbólumokkal páciensei láthatatlan traumáját, és jutott el a neurózis magjához. [VALACHI]

Az 1990-ben megalakult **KÚT Alapítvány**, Dr. Virág Teréz vezetésével a társadalmi traumák egyénben történő tetten érését helyezte reflektorfénybe. Teri néni azt mondta, hogy a társadalmi traumák, és így a II. világháború, a holocaust, a Donkanyar, 56, kitelepítések egyénre gyakorolt hatásai tovább örökíthetők és még nem ritkán a 2., 3. generációkban is éreztetik kártékony hatásukat.

A KÚT-féle analitikus gondolkodás abból indul ki, hogy minden embernek volt egy anyja-apja, és az anyja-apjának is volt anyja-apja, és a traumák így öröklődnek generációkról generációkra.

Dr. Virág Teréz az ún. *mélyfúrásos technikát* választotta a kutatásban. Úgy gondolta, hogy a *trauma gyökere* egy mély kútban van és onnan, mint a tiszta kútvizet letről, a tudattalanból fel kell, ki kell, elő kell húzni.

A mélyfúrásos technika lényege az, hogy *rátapad a terapeuta egy kulcsszóra*. Így például, egy tanítványához behoztak egy 50-es pácienszt a kórházi osztályra súlyosan gátolt, depressziós állapotban, aki nem kommunikált. A megfelelő szcéna (légkör) megteremtése után csak azt hajtogatta, hogy „nem megy a felkelés, nem megy a felkelés” és minek után ez egy esős őszi napon volt, így gondolkodásra sarkallta a terapeutáját, aki rátapadt erre a mondatra, hogy „nem megy a felkelés, nem megy a felkelés”. Az exploráció (kikérdezés) során manifesztte (nyílttá) vált, hogy 56-ban, mint kislány, boldognak látta édesapját, akit rajongásig szeretett. Mikor kitört a forradalom, és amikor levették a forradalmat, zavartan járkált az édesapja és azt ismételte, hogy „nem megy a felkelés, nem megy a felkelés”, majd a fürdőszobában fölakasztotta magát.

A felkelés szó magában hordozza a depressziós tünetet: aki depressziós, annak nehezen megy a felkelés. Itt tetten érhető a társadalmi traumatizáció elhúzódó hatása az egyénben, ami *patológiát* hozott elő. A kezelésben az alapprobléma feltárása nagyon releváns, hiszen enélkül a páciens gyógyítása elképzelhetetlen.

A hazánkban élő depressziósok száma sokezer fő. Minden egyén a társadalomból valamilyen traumát kap örökségül, és még a 2. és 3. generációk is érintettek a Don-kanyar, a holocaust, 56, vagy Trianon kapcsán.

Mindannyiunk ki nem mondott 5-10 mondata, amit élete végéig „cipel a hátán” a képzeletbeli hátizsákjában, ott mozog elfojtva lenn a „mély kútba tekintvén”, amit szerettünknek nem tudtunk kimondani. Nem tudtunk tőlük elbúcsúzni, mielőtt megkínózva, meggyötörve a 20. század pénz- és energia-, valamint hataloméhsége elragadta volna őket.

Mivel az 1. leszármazottaknak a hazatértek ritkán beszéltek a német, vagy szovjet háborús bűnökről, így ezek az elfojtott emlékek az első generáció lelkében büntudat formájában ráörökítődtek a második generációkra.

Amennyiben a 2. generációs traumaoldás nem történik meg, akkor a XXI. század is kevés lesz a feldolgozáshoz és tovább örökítődik generációról generációra. Sajnos, még ma sem szokás fiatal értelmiségi társaságban beszélni a holocaustról, a Don-kanyarról, 56-ról és Trianonról.

Fontos, hogy a depresszió tünetei mögött meg tudjuk érteni, hogy az egyrészt vetülhet kívülről ránk a társadalom által, másrészt lehet, hogy a nagyszüleink által időzített bombaként ketyegnek bennünk és csak a tárgyvesztésünk hatására robbannak – depressziót okozva. A tünetek: állandó nihil (üres) érzés; túl sok vagy kevés alvás; csökkent, vagy fokozódó étvágy; nyugtalanság érzése; testi tünet, vagy emésztési zavarok; kimerültség; bűnösségérzés; önsértések, suicid gondolatok.

A depressziós páciens elhárító mechanizmusában megjelenik az introjekció, a kompenzáció, az elfojtás, az agresszivitás legátlása, a jóvátétel, a helyreállítás vágya, valamint a lebecsüléssel együtt járó ellenőrzés.

Megragadási szakaszok a depresszióban:

Sigmund Freud: Orális szakasz (0/1 év).

Több mint 60 évvel a vészkorszak után nyíltan kell, hogy tudjunk beszélni, de mégsem tudunk a minket ért traumákról nyíltan beszélni. Őseink büntudata vetül ránk, amit megélünk, a magunkénak hiszünk, de ez nem a mi büntudatunk, hanem az őseinké, de mégis megéljük, magunkénak hisszük és ezért nem tudunk róla beszélni. Pont az őseink múlt iránt érzett büntudata készlet bennünket csendes, önpusztító, önevő hallgatásba és szavak nélküli némaságra. (ZAJA 2007)

Még mielőtt kutattam volna ezt a témakört, egy korábbi szociografikus jellegű novelláskötetemben (Ékszerdoboz, 1999.) az egyik történelmi probléma az alábbi módon jelenik meg:

Semmi sem olyan, mint az eső!

- *Rosenthal nagypapa, Rosenthal nagypapa!*
- *Miért nem alszol, Ráhel?*
- *Mesélj nekem, kérlek!*
- *Most jól figyelj, mert amit elmondok most neked, az már nagyon régen történt.*

Élt egy ember és vele együtt egy betegség, egy kór. Ez a kór ártatlan embereket támadott meg és ezek az emberek egytől-egyig zsidók voltak, úgy, ahogy te, Ráhel. Egyszer csak ez a kór elkezdte népünket üldözni, gyűjtőtáborokba, majd koncentrációs táborokba terelni, mint egy csúrhét. Én tizennégy voltam, alacsonyabbnak és gyengébbnek tűntem a többi gyereknél. Hamarosan felnőtte váltam, mikor szemem láttára ütötték agyon az apámat – ez mindenki mást lesújtott volna, de én tudtam, hogy apám minden ütésnél mondani akart valamit, a szeméből láttam. Tudod, hogy mit akart mondani? Azt, hogy “Sámuel, neked túl kell élned!” Valóban, ez a tekintet néha visszatér álmomban. Úgy, ahogyan a haláltáborban is velem volt minden éjszakán.

Halálszaga volt a másnapnak, halát sugallt a jelen, a múlt egyaránt. Bűz, tetű, férgek, éhínség. Tegnap az anyám, tegnapelőtt a nővérem, holnap egy barát. Csíkos ruhában éltem három évig, csíkos volt a Nap, a barakk, a priccs, a pokróc, a fekete kenyér. Mindig vártam valamit. Olyankor a távolból megláttam a Papa szemeit,

mintha azt mondta volna, hogy “Még nem, még nem adhatod fel, nem adhatod fel értem, a Mamáért és Sáráért sem!” Megpróbáltam életben maradni, egyre jobban akartam élni. Összeszedtem a halottak tarisznyáiból a száraz kenyeret, nyálamat összegyűjtve majsoltam. 1945 volt, közeledett a front. A ruhatetvektől tifuszt kaptam, nagyon lázas voltam, de mikor felébredtem, csak ettem és ettem. Minél többen hullottak el mellettem, nekem annál több kenyerelem lett. A nap, amely a szabadságot hozta, esőt is hozott, és az eső elmondta, ahogy ott zuhogott és én álltam benne, hogy “Sámuel, te ügyvéd leszel, a fiad orvos, az ő fia építészmérnök, az övé pedig országgyűlési képviselő.”

Ráhel alszik. Fárasztó lehetett az első napja az iskolában. Sámuel nagypapa pedig az ablakhoz lépve nézi, ahogy elered az eső, a brooklyni eső. Az eső mindent elmos. Elmossa a szennyet, a mocskot, a fájdalmat, az emlékeket.

Mert semmi sem olyan, mint az eső. [ZAJA 1999]

További novellák az említett kötetből az 1. sz. mellékletben olvashatók.

3. ÖSSZEFÜGGÉSEK KERESÉSE – TÁRSADALMI TÉMÁK A MINDENNAPI OKTATÁSBAN

„A világ egy veszélyes hely. Nem azok miatt, akik gonoszságokat követnek el, hanem azok miatt, akik ezt tétlenül nézik”.

Albert Einstein

3.1. Benedek iskolai munka, tanórai összefüggések

A Benedek Elek Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Óvoda, Általános Iskola, és Speciális Szakiskola – munkahelyem – sérült (mozgás-, látás-, enyhe és középsúlyos fokban értelmileg sérült, valamint autista), tanulmányi és/vagy szocializációs zavarokkal küzdő gyerekek oktatását végzi. Kis létszámú osztályokkal (max. 15 fő) dolgozunk, de úgy tartja a mondás, hogy itt minden gyerek „kettőt ér”. A gyerekek csoportban (közösségben) is fejleszthetők, de egyéni képzés is van (gyógypedagógia). Az intézményi oktatás-nevelés célja az, hogy az *önálló életvitelre* – és a lehetőségekhez képest az *önálló munkavégzésre* – készítsük fel őket. A tapasztalatok szerint ezek a gyerekek *fokozott védelemre, felügyeletre* szorulnak, sőt, védelmükre és támogatásukra a speciális nevelő-oktató intézmények elhagyása után is szükség van.

Az oktatási-nevelési fő cél az, hogy *felnőtként önálló, önmagukat ellátni tudó emberkékké váljanak*, és aki arra képes, valamilyen szakmát is tanulhasson iskolánkban, hogy később pedig dolgozni is tudjon. A szakiskolában két irányban: *gépíró-szövegszerkesztő* és *szociális ápoló* területen folyik szakképzés. Új résszakképzéseink: számítógépes adatrögzítő, ápolási asszisztens.

Valahogy az élet úgy hozta, hogy a hátrányos helyzetű, nehéz sorsú fiatalokkal és idősebbekkel kellett foglalkoznom korábban is és a jelenben is. Pedagógusi pályám kezdetén

a *Kisnánai Általános Iskolában* (Heves megye) dolgoztam fejlesztő pedagógusként halmozottan hátrányos helyzetű cigány fiatalokkal, majd a *gyöngyösi Autista Központban* szembesültem egy más világgal, a sérült fiatalokkal. Ezen élményeimet az *Angyalok szárnyán* című, azóta már több kiadásban és angol nyelven is olvasható kötetben fogalmaztam meg.

Később egy felnőttképzéssel foglalkozó iskolában pszichológiai szakoktatóként a szociális munka területének (idősgondozás) korántsem könnyű légkörébe kapcsolódtam be.

Néhány éve pedig már a Benedek iskolában szembesülök a halmozottan nehéz sorsokkal, különösen azért is, mert osztályfőnök is vagyok a szakiskolában. Úgy látom, a fennálló problémák között és mögött – és most nem elsősorban a fizikai sérültségre gondolok – valahol ott húzódnak kimondottan, vagy kimondatlanul is az előző fejezetben említett társadalmi problémák, leggyakoribban közülük talán cigány és zsidó identitás.

Időközben pedagógusként kutatási területemmé vált a társadalmi traumák feldolgozásának kérdésköre, különösen azután, mikor találkoztam dr. Virág Teréz munkásságával. Pedagógusi munkámban a tanítás adta keretek között – iskolai oktatási program, tantervek – keresem azokat a lehetőségeket, amelyek segítik a jelen lévő (és a háttérben megbúvó) problémák feloldását, átbeszélését a diákokkal. Kollégáim és az iskolavezetés támogatja ez irányú tevékenységemet.

Úgy vélem, ez a pedagógia egyik legnehezebb területe, hiszen a mindennapokban

- ◆ kezelni kell tudni a mindennapi agressziót és stresszt és (tanulók, kollégák);
- ◆ kezelni a társadalmi különbségekből adódó sorsokat (tehetősebb szülő és a szegény sorsú család elvárásai, adott esetben a szélsőséges, negatív attitűdöket is);
- ◆ kezelni kell tudni a beilleszkedési nehézségekkel és magatartási zavarokkal küzdő fiatalokat;
- ◆ és végső soron fejleszteni kell tudni a sajátos nevelési igényű fiatalokat, hiszen ez munkánk lényege.

Magam a szakiskolában, a 9.b. osztályban vagyok osztályfőnök, de mint az iskola mesterfokozatú pedagógusa részt veszek más osztályok tanmenetének tervezésében, előkészítésében is. Kiemelt területek a Benedek iskola oktatási programjában az *iskolai agresszió és a kudarcok* témaköre, amely már a 4. osztály osztályfőnöki tantervében is megjelenik, és fokozottan emelkedő óraszámokban épülnek be a felsőbb évfolyamok tanmenetébe. Itt említem, hogy közelmúltban egy pályázat kapcsán lehetőséget kaptam egy *szöveggyűjtemény* összeállítására is az agressziókezelés témaköréből.

3.2. Tantárgyblokkok, epochák adta lehetőségek

Úgy gondolom, egy-egy projekt keretében (téli-tavaszi ünnepkörök, március 15, holokauszt nap) kísérletet teszünk különböző tantárgyak, tantárgyblokkok összevonására. Az adott témakörön belül, ha arra lehetőség van, adok irányt a tanulóknak a különböző társadalmi problémák feldolgozására.

Így pl. a március 15-i nemzeti ünnephez közeledve, előtte egy hónappal korábban, mindig csütörtöki napokon, délelőtti órákon 8-11-ig (első 3 óra) próbáltam az anyanyelvi-kommunikációs, a gépíró-szövegszerkesztői, és az osztályfőnöki órákat és ismereteket egy-egy tantárgyblokkba összevonni. Egy példát említek a projekt megvalósítására.

A 45 perces órák alatt a tavaszi projektre 6 alkalmat szántunk, témája a tavasz, *márc. 15*, a húsvét és a *holokauszt emléknap*. Az elsőn megbeszéltük a feladatot: rendezzünk egy kis műsort március 15-re. Írjuk le röviden az ünnep történetét, válasszunk ki verseket, amelyek az ünnephez kötődnek, és készítsünk egy *prezentációt*, amelyen 10-15 diakockán megjelenítjük az eseményeket. Ez az osztály gépírást és szövegszerkesztést tanul már 4. éve, és a ppt-s szerkesztéssel is foglalkoztak már. Kialakítottunk 3 csoportot: az első a kutatást végezte az iskolai könyvtárban a könyvtáros-tanár segítségével, a másik a műsor-összeállítással, kiválasztással és a majdani előadással foglalkozott, a harmadik pedig az előző csoporttól kapott anyagok alapján állította össze a diakockákat.

Arra kértem tehát a fogyatékos szakképzős szövegszerkesztős osztály egy részét, hogy tanulópárban készítsék el a ppt-t. A címe: Márciusi ifjak legyen. Az első tanulópár egyik tagja Dóri, aki epilepsziás és agyvérzéssel született, párja pedig az enyhe értelmi fogyatékos és autista Zsolti. A másik pár egyik tagja Márk, enyhe értelmi fogyatékos és autista, társa pedig Csabi, aki súlyos depressziós és enyhe értelmi fogyatékos. A 3. tanulópár: Timi, enyhe értelmi fogyatékos, párja pedig, Gábor, szintén enyhe értelmi fogyatékos és súlyos depressziós.

A tanulópárok ügyesen dolgoztak, használták a sablonokat, és arra írták fel a begyűjtött információkat. Mérlegeltük, hogy mi kerüljön fel, ne legyen túl hosszú, jól áttekinthető legyen a közölt információ. Közben a többi tanuló készült egy kis irodalmi összeállítással (3 vers, 2 rövid próza), hárman pedig az osztálydíszítéssel foglalkoztak. Itt a

kiválasztásnál a kezűgyesség, rajzkészség volt a döntő (kokárdák, zászlók készítése). A készítés során tanár kolléga segítségét is kértem, aki irányította ezt a munkát.

A bemutatásra, a kis műsorra március 14-én került sor az ünnepivé varázsolt osztályban. A bemutatott diakockákat mellékelem. A projekt tovább folytatódik következő hetekben, a húsvétal, és a *holokauszt emléknappal*, amit hasonlóképpen, tanulópárokkal oldottunk meg. Tapasztalatként elmondhatom, hogy a diákok sok odafigyelést kívántak ugyan, de néhány kivétellel aktívan vettek részt a feladatban.

3.3. Trianon és a mozgássérült lét feldolgozása: filmvetítéssel

A szakiskola 12. évfolyamán, ahol osztálytanítóként tanítok, a tanmenetbe több más, egyéb történelmi traumákat is hordozó, vagy éppen a másságot valamilyen módon bemutató foglalkozást is beépítettem. Alapozva arra, hogy a diákok szívesen néznek órán a filmvetítést, így két olyan rövid filmet is beépítettem az órarendbe, melyet azután közösen feldolgoztunk, átbeszéltünk.

Közülük az egyik a **Szoborfák** c. film, melyet 2012. szept. 13-án mutattak be hazánkban. Témája az I. világháborút lezáró trianoni békeszerződés során a Szlovák Köztársaságba, Gömörbe került magyar falu egyik tagjának sorsa. A hajításnyira a magyar határtól lévő településen, Várhosszúréten élő *Nagy György* sorsát meghatározza a kisebbségi lét, és a ráadásként „kapott” sorozatos balesetei, valamint a minden gyötrelmet legyőző élni akarása. Az ilyen traumákat megélt embernek mindenki megbocsájtaná, ha otthon, tolószékben ülve sajnálkozna balszerencséjén. Ő azonban újra megtanult járni, és 2002-ben hét barátjával megalapította a *Gömöri Kézművesek Társulatát*. A szlovák kormány mérsékelten támogatja az egyesületet, és nem akadályozza munkájukat. Szlovák barátaink jó szellemű, nyitott szívű emberek. Nagy György családjával és két szép gyermekével éli mindennapjait balesete óta, és fafaragóként alkot csodákat. [SZOBORFÁK 2012]

Tapasztalatom szerint a filmet *megrázó élményként* fogadják a diákok. A történelmi háttér, a szlovák területre került magyar falu, a sérült főszereplő megjelenítése különösen hat a mi diákjainkra, hiszen a mi iskolánkban is sok sérült tanuló van az óvodáskortól egészen a felnőttkorig. A film zeneisége, képi feldolgozottsága és természetesen maga a történet, a főhős szó szerinti lábra állása katartikus élményként hat a diákokra. Szinte nincs is miről beszélni, de természetesen mégis van.

Itt jegyzem meg, hogy tapasztalataim szerint más témáknál is – pl. *agressziókezelés, kudarcok feldolgozása* – sikerrel lehet használni a *filmvetítést*. Ebben a témakörben pl. jó lehetőségnek tartom és szoktam ajánlani más kollégáknak is a 2006-ban készült *Fehér tenyér* c. filmet, amely több hazai és nemzetközi díjat kapott a közelmúltban.

A társalmi témák egy másik feldolgozási területe véleményem szerint az lehet talán, amikor *tanárként hívok meg előadókat* egy-egy téma kiscsoportos feldolgozására. A közelmúltban kapcsolatba kerültem két közhasznú alapítvánnyal, amelyek úgy vélem, sikeresen módjai lehetnek az említett problémakörök megjelenítésének.

3.4. Zsidó identitás: a Haver Alapítvánnyal való munka

A *Haver Informális Zsidó Oktatási Közhasznú Alapítvány* a zsidóságról beszél és tanít. Elsődleges célja a társadalomban meglévő, a zsidósággal kapcsolatos tévhitek elosztatása. Hisznek abban, hogy a gondolkodó és a kulturális sokszínűsége nyitott fiatalság legyőzheti az előítéletességet és az antiszemitizmust. Alapítvány célja, hogy közvetítse az emberek egymás iránti tiszteletének, és a kultúrák közti párbeszéd fontosságának üzenetét.

A Haver Alapítvány – a zsidó hagyományokhoz híven – kérdésekkel igyekszik a hallgatóságát inspirálni, interaktív foglalkozásait az informális oktatás eszközeivel vezetik az oktatók. Foglalkozásaikkal mindig a párbeszéd megteremtésére és elősegítésére törekednek, valamint arra, hogy a résztvevők szabadon oszthassák meg a vallás és a kultúra területén szerzett tapasztalataikat, élményeiket, ezzel is hozzájárulva a sokszínűség, mint ösztársadalmi érték átéléséhez és elsajátításához. Kulcsszavaik: *holokauszt, identitás, rasszizmus, párbeszéd és kultúra*.

A Haver Alapítvány hisz abban, hogy valós tanulás csak párbeszéd segítségével történhet, tapasztalás és aktív részvétel útján. Az oktatási munka legnagyobb részét felkészült és lelkes fiatalokból álló önkéntes csapat végzi. A Haver Alapítvány oktatóstábjában elsősorban *középiszkolai tanulóknak* tart interaktív órákat informális oktatási eszközökkel.

Külön hangsúlyt fektetnek arra, hogy a diákok megismerjék a *tankönyvi adatok mögött húzódó emberi sorsokat*, elgondolkodjanak a néhol egy-egy mondattal elintézett *történelmi*

dátumok és események súlyán. Célja, hogy a különböző aspektusok bemutatásával képet adjon Magyarországon egykori és mai zsidó közösségi életéről. [HAVER 2013]

Módszerük – mint magam is tapasztaltam –, a párbeszéd, a közvetlenség, az informális oktatás, a kritikus gondolkodás, a vita, és a konstruktív gondolkodás.

Munkahelyemen, a Benedek Elek Speciális Szakiskolában osztályfőnökként a tanmenethez igazodva meghívtam az alapítvány munkatársait egy összevont 90 perces tanórára. Minden egyéb kritika és vélemény helyett álljon itt az alapítvány honlapjáról való bejegyzés:

„2012. május 9-én foglalkozást tartottunk a budapesti Benedek Elek Szakiskolában, ahol enyhe értelmi fogyatékkal élő diákok tanulnak. Két csoport összevonasával mintegy 15 gyerek vett részt a rendhagyó órán. Azt hiszem, egyhangúan kijelenthetjük, hogy ilyen élményben régen nem voltunk részünk: a légkör az első pillanattól kezdve nagyon barátságos volt, a diákok lelkesedéssel és örömmel fogadtak minket, és ez a lelkesedés az egész foglalkozás során érezhető volt. Így persze nekünk is könnyű dolgunk volt, a feloldódás és a ráhangolódás szinte pillanatok alatt megtörtént, onnantól kezdve, pedig a foglalkozás utolsó percéig öröm volt jelen lenni és részt venni benne.

Már a bevezető játéknál látszódott a diákok (és persze az önkéntesek) lelkesedése. A képes játék után 3 csoportra oszlottak a diákok és a Haver-oktatók személyében „élő könyveket” kölcsönözhetek ki. A diákok lelkesen olvasták őket, a könyvek pedig saját történeteiken keresztül igyekeztek bemutatni zsidóságukat. A beszélgetések és interaktív játékok mellett órát is táncoltunk a diákokkal. A történetek mellett, a vallási élet egy-egy tárgya is előkerült.” [HAVER 2012]

Fotók a foglalkozásról, 2012. május 9. (Forrás: haver.hu)

Úgy vélem, a foglalkozás során bővült a tanulók ismerete, a szituációs játékok, az „élő könyvek” maradandó nyomot hagytak a diákokban, akik aktívan vettek részt a játékban és a beszélgetésben. Úgy vélem, a tanulók egyfajta attitűdváltozáson mentek keresztül. Még napokig téma volt a foglalkozás a diákok körében. *Köszönet* az alapítvány munkatársainak az élményért. A sikeres foglalkozást követően tanár kollégáimmal más évfolyamokon is tervezzük a Haver Alapítvány foglalkozásait.

3.5. Cigány identitás: az Uccu Alapítvánnyal való találkozás

A Haver Alapítvány mellett az *Uccu Alapítvánnyal* is sikeres kapcsolaton vagyunk túl osztályommal. Elérni őket és kapcsolatot teremteni velük – akárcsak a Haver munkatársaival – nem volt nehéz, örömmel vállalták a diákjaimmal való programot. A diákok részéről is megvolt a fogadókészség, márcsak azért is, mert közülük többen is cigány származásúak.

Az Uccu is egy civil kezdeményezés, melynek célja, hogy lehetőséget teremtson a találkozásra és a dialógusra cigány és nem cigány fiatalok között. Bízunk abban, hogy ez a lehetőség tágítja a fiatalok gondolkodását, és egyúttal csökkenti a diszkriminatív, előítéletes gondolkodást.

A csoporthoz önkéntesként lehet csatlakozni, nevelőtárssal együtt is, a konkrét kapcsolatteremtést program koordinátor segíti. Szegeden, Egerben, Budapesten és több más

helyeken dolgoznak. Legfontosabb kulcsszavaik, amelyek köré a tevékenységük épül: *diszkrimináció, előítélet, cigánybűnözés, identitás, migráns, rasszizmus, SNI, segélyezés, sztereotípiák és tolerancia*. Kampányaikat az integrált nevelés és oktatás jegyében végzik. [UCCU 2013]

Az osztályfőnöki tanmenetbe illeszkedve 2013. május 16-ra hívtam meg az alapítvány munkatársait egy 90 perces beszélgetésre, foglalkozásra. A program jól sikerült, diákjaim sok érdekes információt tudhattak meg a cigányságról.

Olyan személyek érkeztek közénk, akik bátran *vállalták cigány származásukat*, ugyanakkor beszéltek nehézségeikről, a diszkriminációról, a rasszizmusról, a nyitottság és az elfogadás fontosságáról. Diákjaim megnyíltak, több kérdést intéztek az alapítvány munkatársaihoz, akik érthetően, egyszerű szavakkal, az ő nyelvükön válaszoltak nekik. Kötetlenül, kézműves foglalkozással zajlott az óra, végül pedig eredeti *cigány tánclépések megtanulására* is jutott idő, amelyet nagyon élveztek tanítványaim. Érdekes, jó hangulatú osztályfőnöki órát tudhattam magam mögött.

A foglalkozásról készült fotók: 2013. máj. 16. (Fotó: Flóra László, UCCU honlap)

ÖSSZEGZÉS

„Az új iskolát keresed, jóember?” — teszi fel nekünk a kérdést Karácsony Sándor az *Ocsúdó magyarság* című kötetében, s mindjárt meg is válaszolja: „*Ott van (vagy ott nincs) a te osztályodban, a te órádon...*”

Gondolatait értelmezve úgy vélem, nekünk, pedagógusoknak meg kell találnunk azokat a lehetőségeket az adott keretek között (nevelési programok, tantervek), amelyek eredményeket hozhatnak azért, hogy diákjaink gazdagíthassák ismereteiket és egyúttal lelkiükben is fejlődjenek és erősödjenek.

Egy másik munkájában (Magyarság és nevelés) Karácsony úgy fogalmaz, hogy: „*Adjuk fel álmainkat, és higgyünk az ifjúságban. Ez a nevelő legnagyobb odaadása és ez a növendék legnagyobbfokú növelése. Higgyük el, hogy övé a jövő.*”

Figyeljünk tehát rájuk, tudnunk kell, hogy mi foglalkoztatja őket, mi nyomja a lelkiüket. Talán a legszerencsésebb az volna, ha beleláthatnánk szívük mélyére is, és megérthetnénk a ki nem mondott tartalmakat is.

Karácsony korában is voltak olyan társadalmi problémák, amelyek egyaránt foglalkoztatták a diákokat, a pedagógusokat és a gondolkodókat egyaránt (zsidóság, osztályharc, munkanélküliség, stb.). Volt, aki a hitben látta a megoldást – mint Karácsony – és voltak, akik más területen látták a kivezető utat.

Véleményem szerint mindig is lesznek olyan társadalmi feszültségek, amelyek ott vannak tanítványainkban, és segítenünk kell őket azok megértésében, gyökerezzenek azok okai a múltban vagy éppen a jelenben.

Sokszor nem könnyű a dolgunk, és talán ekkor kell elővennünk a napi rutinton, a kollégák és az iskolavezetés segítségén túl az olyan szakkönyveket, mint pl. Karácsony Sándor, Virág Teréz és mások munkái, melyek segítséget adhatnak a megoldásban.

Egy másik lehetőség talán az, hogy olyan szakembereket hívjunk egy-egy probléma feldolgozására és megértésére, akik szívesen vállalnak ismeretterjesztő, felvilágosító munkát a gyerekek szintjén. Sokszor fizetséget sem kérnek, hiszen közhasznú alapítványként dolgoznak. Csak meg kell találnunk őket...

És ehhez a munkához talán oktatási reformok, tanügyi intézkedések sem kellenek.

Karácsony munkásságát áttanulmányozva, és a tapasztalatait számba vetve meglátásom a következő:

Nincs és nem is lehet nevelés, ami nem társas lelkületi alapon működhet, hiszen az egyén nem nevelhető, mert autonóm, ha autonóm, akkor csak a spirituális nevelés az, amely transzcendens gyökerű lehet: a jó keresztyén-nevelés.

Iskolánkban a hittan és az etika tanulásának aránya az azt választók viszonylatában: 10:90%.

Sajnos, nincs gyökér a talpunk alatt, és nincs lehetőségünk arra, hogy meghajtsuk a fejünket a nagyapáink sorsa előtt. Nincs, mert sokszor nem is ismerhettük valódi identitásukat.

A szovjet és német haláltáborokban a túlélést segítette a hit, és a társas lelkületi alapon spontán szerveződött ima lehetett az, ami segíthetett nekik hazajönni.

Az az értelemvágy, ami azt mondatta az emberrel, hogy mégis nekem igent kell mondanom az életre.

Igen is egy Biblia, egy Tóra, egy imakönyv köré gyűlve közösen, egységben próbálták legyőzni a kaszást. Az éhínséget, a szomjúságot és a szeretetlenséget.

Haza akartak menni, mert volt még céljuk. Akartak szeretni, valahová tartozni.

A sátánt ember alkotta. Emberi teremtmény.

Ember, embert győz. Ember, embernek farkasa.

Jézus Krisztus azonban emberi erők, képződmények számára – legyen az akár a sátán is – legyőzhetetlen. Jézus örök és igaz. A sátán hazug és tiszavirág életű csupán.

A hittel gondolkodó egyén – aki tanító is, nevelő is – fontos feladatra vállalkozik.

Meg tudja nézni, hogy abban a függvényben, hogy az „én” (=egó) és Jézus, amikor tanítok: hol is állok akkor?

Bennem kell, hogy legyen Jézus Krisztus legfőbb tanítása, mert ha nincs, akkor épp a lényeg sikkad el.

Szabad-e félnünk a nevelés során attól, hogy nem vagyunk elég jók, vagy nem adunk át mindent a ránk bízottaknak?

A választ épp a református szellemiségű alma máter adja, amikor belép rajta az ember fia:

„Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?” (Róm.81.)

A sérült embereknél – mint pl. a Benedek speciális iskolában is – nem válaszokat tudunk adni, hanem hogy azáltal, hogy hiszünk bennük, akkor ők is elkezdenek bennünk is hinni, és magukban is.

Pedagógus vagyok, korábban sok éven keresztül 5 és 7 év közötti autista gyermekekkel foglalkoztam. Gyógypedagógusként dolgoztam Kisnánán, egy normál tantervű óvodában, ahol a gyermekek egyharmada roma származású. Emellett gyógypedagógiai asszisztensként is működöm.

Mit jelent nekem a hit? Mit jelent nekem a szeretet fénye? A fény a szívekben megmutatja mindig a helyes irányt. És abban az emberben, akiben ég a szeretet lángja, fel szokott gyúlni a fény is. A fény, ami mindig és mindenkor megmutatja számunkra az utat. A krisztusi utat.

Biztos vagyok benne, hogy azok az emberek, akik még nem szenvedtek, nem kerültek át az életben a másik oldalra, azok nem tudják átélni mások fájdalmát, mások kiszolgáltatottságát. Nem tudnak belebújni a másik ember bőrébe, nem ismerik a részvétet, nem ismerik az alázatot, nem ismerik a szeretetet, amitől még a mai napig is ember az ember: hogy néha gyenge, néha elbukik. De föl kell állnia, és úgy könnyebb fölállni, ha ott van Krisztus, aki szenvedett és meghalt értünk. S ott van Mária is, Jézus édesanyja, aki szenvedésével megmutatta minden ember számára a helyes utat, hogy mindig és mindenkoron vállalni kell a terheket. Vállalni a fogyatékos terhet is. Bármilyen áron is, de továbbcipelni együtt a keresztet. Együtt, egymásért cipelni a keresztet.

Az ember érző lény, de sokszor elfelejti azt, hogy képes érzésekre. Képes tiszteletre, szeretetre, alázatra. Csak a pénzt keresi, s csak azt hajszolja. Hiszen ez a kor elvárása... És sajnos, a gyermekek az áldozatainak ennek a szemléletnek, ők az első réteg, akiket manipulálnak és bevezetnek a fogyasztás talmi értékrendjébe. Penetráns példák erre a televíziókban most súlykolt valóságshow-k, ahol olyan tulajdonságokat jutalmaznak meg, mint a sunyiság, a kétszínűség, az álnokság, a gerinctelenség. Gyakorlatilag a nézőtábor gyerekekből tevődik ki,

akiknek ez abszolút mértékben rombolja az énképét, az indulatait, mert nem a szerénység, az alázat, a türelem, a szeretet, a megbocsátás az, ami jutalmat nyer; ezekkel nem lehet egy kalap pénzt, sportkocsit és lakást nyerni. Ezekkel csak Krisztus szívét tudjuk megnyerni.

Hiszen Krisztust szeretve, nem lehet olyan, hogy célba ne érjünk. Valahonnan valahová. Amikor legelőször léptem a mostani munkahelyemre, rozmaringillat járta át az orromat. Van így az ember, hogy átfut rajta: Istenem, én megérkeztem. Megérkeztem egy olyan világba, ami az enyém.

Én vallom és hiszem, hogy gyermekekkel foglalkozni csak azon embertársaim tudnak, akik számára nem létezik más, csak a segítség, az elfogadás, a tolerancia és a szeretet a gyermekek irányában. Csak a gyermek a fontos, csak az, hogy ő úgy érezze, bízhat a felnőttben, hihet neki.

A fogyatékos gyermek nem kérte az életet, de kapta, tehát az Úrnak terve volt vele. Ezért, mivel Őneki terve volt, a fogyatékos gyermeknek is jár a szeretet, az elfogadás, a türelem és a tolerancia. Céljaim, közé tartozik egy olyan oktatási intézmény létrehozása, ahol függetlenül attól, hogy a gyermek milyen fogyatékossgal születik, az lehet, ami: gyerek. És tudom, hogy ez utópisztikusan hangzik, de csak az számít, hogy felnőttekre van szüksége, és elfogadó, puha, keresztényi környezetre. Mert a Krisztus-követő ember tud haladni a szenvedés állomásain, tud hinni, tud bízni, tud remélni. A mindennapi munka, úgy a fogyatékos, mint az ép gyermekekkel való foglalkozás, roppant nehéz, és sokszor válaszut elé állítja az embert. De ez általában reggelre, az elhivatott pedagógusnál elmúlik. Mert csak az a cél lebeg a szeme előtt, és csak az, hogy mindig a legjobbat tudja nyújtani a rábízottaknak. A megerősítést a munkában a gyerekektől és a kollégáktól kapott szeretet adja. Az a szeretet, amely egy közös cél érdekében lobog. És ez a közös cél: egymás elfogadása, a gyerekek elfogadása, és a gyermek érdekében végzett fejlesztő munka. [ZAJA 2002.]

Én egy olyan új Magyarországot szeretnék, ahol minden gyermek, bárhová szülessen is, bármilyen fogyatékossgal, elhitheti magáról, hogy ép társaihoz hasonlóan értékes tagja lehet a társadalomnak. Ez nem rajtuk múlik, hanem rajtunk, felnőtteken.

Ők még annyira őszinték, annyira Isten-közeliek. A gyerekeink a mi tükörképeink. Amikor rájuk nézünk, magunkat láthatjuk meg bennük! Gyermekeink viselkedése utal

önmagunkra. Lényege ennek, hogy a gyermekeink olyanok legyenek, amilyenné mi formáljuk őket. És ehhez csakis föntről kérhetünk segítséget.

Sokszor megkérdézem magamtól: milyen világot élünk? Mit tartunk értékesnek? Miért küzdünk? Mi után futunk, mi után loholunk? Mit tartunk egyáltalán fontosnak?

Jó lenne olyan Magyarországon élni, ahol minden ember a születésétől függetlenül, legyen bármely etnikum tagja, vagy bármely nemzetiség tagja, netán fogyatékos, netán ép, csak egyetlenegy szempont alapján ítéltessék meg. Csak az alapján ítéltessék meg, csak az alapján íródják a számlájára, hogy mennyit szeretett másokat, mennyire szeretette az embereket, akik mellett az lehet, ami egy érző ember.

*

Bibliográfia

DEME Tamás

Karácsony Sándor pedagógiájának időszerűsége, avagy Euthicus feltámadása. In: Korunk, 1997. október

HAYER Alapítvány

<http://haver.hu/2012/05/10/benedek-elek-szakiskola-haver/> [Utolsó letöltés: 2013. 07. 15.]

KARÁCSONY Sándor

A magyar észjárás. 2, jav. bőv. kiad. Bp. : Magvető, 1985. 561 p.

KARÁCSONY Sándor

A magyarok Istene : Vallásos nevelés. Bp. : Széphalom Könyvműhely, cop. 2004. 283 p.

KARÁCSONY Sándor

Magyarság és nevelés : Válogatott tanulmányok. Bp. : Áron K., 2003. 327 p.

SZOBORFÁK

c. filmről (2012) információk: <http://www.youtube.com/watch?v=3GCyzZiqe2g>
[Utolsó letöltés: 2013. 08. 16.]

UCCU Alapítvány

www.uccualapitvany.hu [Utolsó letöltés: 2013. 08. 13.]

VALACHI Anna

Szépen kimondani a rettenetet : Virág Teréz múltvallató szeretet-terápiája. In:
www.kut-alapitvany.hu/dokuk/Virag_Terez_emlekezete.doc [Utolsó letöltés: 2013.
08. 15. 19:45]

ZAJA Roland

Ékszerdoboz. Markaz : Varga Könyv- és Lapk., 1999. - 25 p. (FAOSZ Magyar Írók
Nemzetközi Szövetsége Könyvtára, 51.)

ZAJA Roland

Gyógyír a szeretet. In: Krisztus fénye. III. évf. 2002.

ZAJA Roland

A háború, a Don-kanyar, a holocaust, 56... (A társadalmi traumatizációról). In:
Gyöngyösi Kalendárium 2008. : XXII. évf. / Főszerk. Patkós Magdolna. - Gyöngyös :
Gyöngyös Város Önkormányzata, 2007. 214-215. p.

MELLÉKLET

Az alábbiakban álljon néhány novella, amely a társadalmi problémák kérdéskörével foglalkozik. A írások az *Ékszerdoboz* c. kötetemben jelentek meg.

Mari néni

Egyedül ül és mereng hetvenedik születésnapján Vajdaságban Mari néni, és tudja, hogy ha az ő Jóskája élne, most lenne, aki ünnepelné őt. A pécsi uránbánya vitte őt a sírba – szokta mondani. Gyereke is van, Éva, ő egy bróker cégnél menedzser. A veje meg vállalkozó – olyan tollasabb fajta. A jó ég tudja, mit is vállalkozik. Ma két óra hosszat töltöttek Mari néninél, aki számolta, hogy 139 nap után végre rányitották az ajtót. Rántott csirkecombot süített krumplipürével. Egész délelőtt süített-főzött, még zserbót is, egyiket a kis unokája, Zolika ette, a másikat Mari néni. Évike nem evett, mert a hús zsírban sült, András pedig egy üzleti tárgyalásról jött, persze rúzsos gallérral.

Elmentek, itt hagyták egy karórával, egy szál kókadt rózsával, meg egy rakat mosogatnivalóval. Nem baj, gondolta az ünnepelt – holnap a krumplipüréből szilvás gombócot készít. Holnap jön a nyugdíja is: kereken tizenháromezer forint.

Mari néni sír, csak néz maga elé, bele a sötét világba, és csak egy valami foglalkoztatja, hogy az egész köszöntésből csak egy valami hiányzott: egy érzés. Egyikük se ölelte magához a nénit, csak kimérten odanyomták megviselt arcához arcukat!

Ekkor eszébe jutott, hogy Margitka, a barátnője ajánlott neki egy jó társkereső klubot. El is ment másnap, ahol összehozta a sors, vagy a véletlen egy igazi társsal, Lajossal, aki pont két éve vesztette el a párját.

Randevút beszéltek meg a városi színházban, ahol egy jó előadást adtak. Mari néni már alig várta, hogy jöjjön a holnap. Jöjjön egy új nap, a nagy nap.

A színház után beültek egy hangulatos kis helyre vacsorázni. Eztán minden nap találkoztak, hétvégeként színházba jártak és sokat sétáltak. A belvárosban találkoztak

Évuskáékkal, akik egy holland üzleti delegációt ajnároztak, sok-sok guldent látva a szemük előtt.

A lány úgy tett, mint ha nem is ismerné öreg, megtört anyját, olyan rangon aluli lett volna.

A rákövetkező szombaton Mari néni és Lajos bácsi össze is házasodtak. Lajos kap huszonegyet, én meg tizenhármát, számolgatta a néni.

Mari néni már lekéste a szerelmet, viszont kapott egy férjet.

Mást is kapott, egy olyan dolgot, amit még nem is ismert: az őszinte, tiszta, önzetlen szeretetet.

A 71. születésnapját már ketten ünneplik.

Csendben, békében, rántott csirkecombbal és krumplipürével.

Zárd be az ajtót mögöttem!

Zörejek, neszek, kacajok, sikolyok hallatszanak a pesti Újépületből. Nem egy vidám ember kacaja ez.

Egy háborodott elméjű férfit, akit Vachott Sándornak hívnak. Ma bocsátják haza. Mi lesz később? A börtön nyomot hagyott a költő lelkében. A bezártság, a kiszolgáltatottság, az igazságtalanság fájlalása, mely minden megélt nap múltán egy darabot jelentett szívéből.

Megölték benne a tavaszt. Elméje már csak bús-borongós volt, pont olyan, mint az örökkön-örökké tomboló méla ősz.

A végállomás a Schwartzner-Intézet lett számára. Vachott Sándorné született Csapó Mária „büszkén” vállalta férje betegsége közben a család eltartását. Gyulai Pál és köre, pedig minden segítséget megadott, hogy az író publikálhasson. Az a nap, ami a Gyermekvilág című művének megjelenését hozta, mást is hozott: elhozta a hitet, a reményt, az új generációknak, hogy sose éljenek rabigában a magyarok többé. Újra magyar legyen a magyar szó, újra és újra vállalják bátran az emberek nézeteiket bárhol és bármikor.

Vachott Sándor számára a Gyermekvilág bezárt egy ajtót, egy olyan ajtót, amit már senki, de senki nem lesz képes felnyitni többé. A költő boldogan él az ajtó mögött, mert tudja, hogy a magyar nemzet nem vész el soha!

Domoszlótól az Oderáig

Magyarország, Heves megye, Domoszló. Most kb. 2000-en lakják, de 500-zal többen lehetnének, ha...

Ha a zsidó közösséget, amely a két világháború között közel száz lelket számlált, nem küldték volna értelmetlen gázhalálba. Jól megfértek egymás mellett a „Hangya kisszövetkezet” (a mai ABC) és a zsidó nemzetiségű fűszeres, a keresztény és a zsidó orvos. A patikusnő is izraelita vallású volt. ...

Egy helyi néni elmondása szerint:

– Kislány voltam a 30-as évek végén és nagyon jó barátnőkre találtam Weis Évi és Lolo személyében. Együtt hintáztunk, együtt nevetgélünk, együtt ettünk fonott kalácsot, együtt voltunk gyerekek. Szerettük az életet és sosem gondoltam arra, hogy ők „MÁSOK”. Emlékszem a napra 1942 vagy 1941 volt – ők úgy mondták, hogy 2. zsidótörvény – ekkor még nem tudtam, hogy mit is jelent mindez. Sárga csillagot hordtak, és nagyon sokat sírtak. Istenem, mintha ma lett volna. Ők tudták, hogy eljön az idő, amikor el kell hagyniuk Domoszlót, de ők úgy gondolták, hogy Lengyel-országba telepítik ki őket. Emlékszem milyen szépen tudtak imádkozni. Milyen szép ünnep volt náluk a SABATH SHALOM – a szombat üdvözlése. És az egyik nap csak arra emlékszem – 1944 volt, hogy egy éjszaka elvitték őket, és én már reggel hiába kerestem a barátnőimet, sohasem láttam őket többé.

Rosnerék, Weissék, Brhamék, Hasnusék, Atlaszék..., és még sorolhatnám a neveteket Auschwitz, Dachau, Jadwiga, egy munkatábor, jebes Duna a végső aktus meg az Odera?

Csupa kérdés, csupa megválaszolatlan kérdés, de ha az a kb. 6 millió ember élne, ők egytől egyig megválaszolnának nekünk minden kérdést.

Utószó: Gyöngyösön van egy csodálatos Zsinagóga, most bútorboltként üzemel, bejáratánál egy-egy montain-bike van kiállítva. A domoszlói imaház helyén pedig szépségszalon üzemel.

Fénysugár...

Ébresztőóra csörgése töri meg az éj csendjét. Március tizenötödike van. Magyar állampolgárként ébred Irénke. Magyar a rádióadó, amit hallgat. A Kossuthra kel és fekszik. Immár nem románul köszönti őt a műsorvezető. Messze van Nagybánya, messze vannak a régi barátok. Valahol mindig tudta, hogy magyar, de ma papírja is van róla. Ma már nem lóg ki, nem idegen. Ma végre az lehet, ami: MAGYAR.

Nem kell lesütnie a fejét, hiszen az anyanyelvén vesz a boltban kenyeret. A templomban bizton hangzik a Székely Himnusz, magyar ajkak zengik Csaba királyfi nevét. Eljött onnan. Nem maga miatt. A kis Sanyikát akarta emberhez méltón felnevelni, igazi embert akart faragni belőle, pont olyat, amilyen az Édesapja volt. Ő már nem érhetette meg ezt a napot, „elsodorta” Őt a „változás” szele.

Amikor Sanyika az apja felől kérdez, akkor Irénke elszorult torokkal az égre mutat. Rámutat a napra, ami melegséget áraszt. Ontja magából az őszinteséget, gondolatokat, a vágyakat, az igazságot, a hitet a nagy egészet. Az anya a kislánya cipőjét tisztogatja, közben már a kotyogóból jön is a fekete. Erőt merít a kávéból, és reggelit készít. Sokszor érzi úgy, hogy „rien ne va plus”. De csak addig, míg az ajkához veszi a bögrét. Bele nem kortyol a kávéba és még át, nem járja a testét a meleg. Ez a meleg nemcsak egyszerűen meleg. Ez a biztonság, a hit a szebb holnapban. Ha Sándor itt volna minden más, volna — gondolja. Lenne, aki megfogná a kezét, lenne, aki átölelné, aki melegítené, ha fázna vagy csak egész egyszerűen a szemébe, nézne a nagy barna szemével, melyek úgy adták magukból a nyugalmat, mint fák az oxigént. Fél hét van, Sanyika magától felébredt és kiment a konyhába kezében egy rajzzal. A rajzon egy napocska virított egy nagy vidám, kövér napocska, melynek a sugarai, betöltötték a lapot, de még a Kolumbusz utcát is. Irénke átölelte a fiút. Az ölelésben már hárman voltak.

A könnyei csak peregtek, peregtek. Majd megköszönne a Jóistennek, hogy immár mindhármuk szívében örökkön örökké élni fog az a fényugár.

A szívében mindig van hely – Markaz

Cristea Aurél Tiborék hét éve jöttek át édesanyjával Magyarországra Sepsiszent-györgyről. Édesapját még Erdélyben elvesztette. Egy jobb, emberhez méltóbb élet reményében érkeztek, ahol azok lehetnek, akik: magyarok. Tavaly novemberben azonban nem várt esemény történt Tibor életében. Abasárra indult diszkóba, azonban még nem sejtette, hogy ott mi vár rá.

Amikor felkerestem őt, Vivaldi Négy évszak című zeneműve szűrődött ki a szobából.

– Szeretem a komolyzenét, s Vivaldi a kedvencem – magyarázza Tibor; – Azt az abasári éjszakát soha nem tudom elfelejteni. Srácokkal ismerkedtem meg a diszkóban, s az egyikük még házibuliba is meghívott, azonban amikor kimentem, ütlegetni kezdtek, és már az első rúgásnál lerúgták a jobb oldali vesémet. Betámolyogtam a diszkóba, s kihívták a mentőt. Húsz napig voltam a kórházban.

– Idegeneknek és cigányoknak neveznek bennünket – szól közbe Tibor édesanyja.

Mint elmondta, egy-két ember kivételével mindenki kiközösíti őt a munkahelyén.

Tibor azért bízik az emberekben. Annak tudatában fekszik le és kel föl, hogy bár egy veséje maradt, de a szívében mindig ott van a hely új barátok és barátnők számára.

Egy jegyet lesz szíves Kurdisztánba

Forr a világ, vele egy hazátlan nép is.

A minap mikor a vezérüket letartóztatták, egy fiatalember gyűjtotta fel magát Európában.

Mielőtt megtette volna szörnyű tettét, bement a hentesüzlet melletti utazási irodába, majd halkán motyogni kezdte:

– Egy jegyet...

– Igen uram, de hová?

– Egy jegyet kérek szépen Kurdisztánba.

– Kérem, segítsen, ez az ország Ázsiában, netán Afrikában van?

– Nem tudom.

– Sajnos, nem találom.

– Látja...?

A férfi kilépett az utcára és az iroda előtt felgyújtotta magát, majd a szörnyű fájdalomtól csak ezt ismételte:

– *Látja, hogy ég az ember, akinek még hazája sincs?! [ZAJA 1999]*

*

A szakdolgozat címe:

**KARÁCSONY SÁNDOR PEDAGÓGIÁJÁTÓL A NEMZETI TRAUMÁK
PEDAGÓGIAI PSZICHOLÓGIÁJÁIG**

NYILATKOZAT

Alulírott ZAJA ROLAND, a Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Karának pedagógus szakvizsga szakos 2. évfolyamos hallgatója kijelentem, hogy:

- a fenti címen elkészített szakdolgozatomat önállóan készítettem el,
- a szakdolgozatomat más felsőoktatási intézményben, ill. egyetemünk más karán nem nyújtottam még be,
- a szakdolgozatban szerepeltetett – más szerzőktől származó – gondolatokat és idézeteket tudományos munkához méltóan, megfelelően jelöltem meg.

Dátum

.....

aláírás